

Digital mobning - hvad, hvor og hvordan?

Af Ditte Dalum Christoffersen

Mobning kan have mange udtryksformer og foregå alle steder, hvor mennesker er sammen - både fysisk såvel som digitalt. Voksne, forældre og fagprofessionelle skelner ofte mellem mobning i de forskellige arenaer, som om det er noget forskelligt. Men for børn og unge flyder de digitale og de fysiske steder sammen. Den digitale mobning har en særlig form og man skal som fagprofessionel forholde sig på andre måder end når mobning sker face-to-face. I denne tekst kan du læse om det særlige ved digital mobning i forhold til face-to-face-mobning. Teksten handler om digital mobning, herunder hvordan mobning kan komme til udtryk, hvorfor nogle børn og unge handler, som de gør, samt hvilke konsekvenser det kan få. I teksten anvendes de internationale definitioner IRL (in real life/den fysiske verden) vs. URL (un real life/den virtuelle verden).

Udbredelse af digital mobning

Søger man på Google efter historier om digital mobning, dukker der utallige ganske grufulde fortællinger op. Historier om børn og unge, der vælger isolation, selvskade eller sågar selvmord, fordi de været udsat for en eller anden form for digital mobning. Der kan være tale om deling af nøgenbilleder på nettet, som ofte er startet af en person, man har haft tillid til. De kan have fået hacket deres profiler, ved at en anden har tiltusket sig adgang til profilen og udgivet sig for at være offeret. Der kan oprettes hadegrupper på Facebook, hvor offeret bliver udstillet, hånet og nedgjort uden selv at have adgang til siden. Man kan modtage ubehagelige beskeder fra folk, man ikke ved, hvem er, - eller som man godt ved, hvem er osv. Eksemplerne på virtuelt mobning, og på hvordan man kan blive ramt, er uendeligt mange. Fænomenet har spredt sig eksplosivt, og får hele tiden får nye udtryksformer. Det sker i takt med, at nye platforme opstår og nye devises kommer på markedet. Fra smartphones er der adgang til hele verdens internet, mange har en, selv helt små børn har ofte en telefon, blot i en armslængdes afstand - i lommen. Der er fri adgang til internet de fleste steder i Danmark, hvilket betyder, at man næsten altid kan komme på.

Der er med en telefon i hånden, altså ingen grænser for, hvem man kan nå, hvor langt man kan nå, og hvornår man kan gøre det. I 2014 havde 8% af børn og unge fra 11 – 16 år en profil på et socialt medie, hvilket var det højeste tal i de lande, som netværket består af. I samme undersøgelse kan man se, at 21% af børn og unge i Danmark mellem 9 og 16 år har prøvet at blive udsat for ubehagelige oplevelser på nettet i løbet af et år (EU Net-Children- Go-Mobile 2014).

Når man taler med børn og unges om deres brug af digitale medier, kan det anbefales også at fokusere på de positive muligheder medierne har. Hvis man ikke gør det, får man ikke en forståelse for deres verden, og hvad de faktisk også får af gode oplevelser. Børn og unge vil ofte også synes, man ikke forstår noget som helst af deres liv, hvis man kun advarer og er bekymret. Børn i dag har ikke oplevet en verden uden internet. For dem er det en indlysende del af deres verden.

I en undersøgelse fra 2016 skriver Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM[»]): *Alle elever i undersøgelsen har enten selv været udsat for digital mobning eller kender nogen, der har været udsat for det. Blandt elevernes egne oplevelser er der eksempler på ubehagelige sms-beskeder fra anonyme afsendere, deling af private billeder eller film uden tilladelse, hacking af snapchat-konti, hadegrupper på Facebook og grænseoverskridende spørgsmål på Ask.fm. Indholdet i den mobning, eleverne beskriver, handler typisk om emner som kæresteforhold, udseende, seksualitet og venskaber. Der er eksempler på, at der mobbes med meget private og triste hændelser fra de unges familier, f.eks. dødsfald eller sygdom, og også med fornærmelser imod deres familiemedlemmer. I mange af tilfældene er det elevernes egne venner, som har mobbet.”* (Rudbeck & Simonsen 2016:17).

Når det er sagt, er det tydeligt, at digital mobning er et alvorligt problem, og derfor må man som voksen kunne se, både de fordele der er, og de farer der er ved de digitale medier. Ifølge DCUMs rapport kender stort set alle børn til digital mobning. Selvom de følelsesmæssige og sociale konsekvenser ligner de følgevirkninger, som face-to-face-mobning kan have, er der helt andre muligheder og begrænsninger, når der skal findes skyldige og ofre (Kofoed 2013).

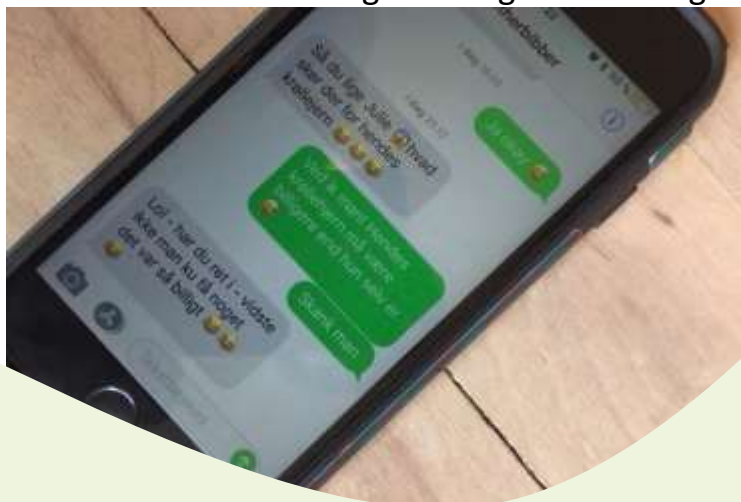
Det, at man risikerer, at man aldrig kan blive rensset eller slippe af med det krænkende, giver konsekvenserne af digital mobning en anden dimension. Man kan ikke bare 'skifte skole', hvis man ønsker en ny start, eller luftforandring fra et utrygt miljø. Mobning via digitale medier, kan også bedre bevises, hvis krænkeren er synlig. Og det kan være svært at få slettet et opslag, man har fortrudt, når det først er delt. I kraft af det skrevne ord, er der ikke tvivl om, hvad der er sagt. Måske derfor bliver retssager og lovgivning mod digital mobning håndteret anderledes, end face-to-face-mobning.

Fokus på retspraksis

Den digitale mobning er på sin vis mere simpel i sit udtryk end face-to-face-mobning, idet den kan adresseres og dokumenteres uden tvivlsspørgsmål, hvis det kommer til retsspørgsmål. Samtidig kan mobning her også være kompleks. Hemmelige grupper og sider eller falske profiler kan være svære at opdage for andre. Det er således lettere at gemme sig på nettet, men bliver man opdaget, kan man ikke slippe væk.

Flere børn fortæller, at de har følt sig nødsaget til at mobbe på nettet for ikke selv at blive det (Rudbeck & Simonsen 2016). Eller at de er kommet til det i kåthed. Dette minder om den bystander-problematik, vi også ser i face-to-face-mobning.

Et af de seneste eksempler på dette er en retssag mod over 1000 unge, der er blevet anklaget for distribution af børneporno, efter at de har delt en sexvideo med to unge på 15 år (Quass 2018). Flere af dem vidste ikke, hvor alvorligt det var, og de anklagede var selv ganske unge. Netop det at de er kåde, at 'alle gør det', at man ikke kan se eller ikke kender dem man deler/mobber, gør det kompliceret, når man skal se på, hvorfor nogen gør det. Det vender jeg tilbage til i afsnittet om det særlige ved digital mobning.

Hvad er det særlige ved digital mobning?

I det virtuelle rum, kan man sløre sin identitet, eller man kan udgive sig for at være en anden. Man oplever derfor heller ikke reaktioner og mimik hos den, man skriver til eller den, der skriver til en (Larsen & Lange 2014).

Ofte er der også forsinkelse på de meddelelser, billeder eller tegn, man sender, da beskeder ofte først ses senere. Ansigtssløse og anonyme personer, som man måske kender, eller måske ikke kender, kan være med til at skrive om - eller til en. Bedstevennen, der sidder lige ved siden af, kan være involveret i noget, man ikke ved noget om, eller man kan være i tvivl, om han er det.

Dorte Marie Søndergaard bruger begrebet Real-virtualitet om sammenfiltringen mellem det virtuelle og det virkelige (Søndergaard 2013a 2013b). Det virtuelle er virkeligt, men det er ikke rigtigt i virkeligheden - eller er det? Det virtuelle krydser den fysiske verden, og den fysiske verden krydser det virtuelle, og de filteres sammen. De to verdener griber på den måde ind i hinanden og skaber nye dimensioner i forhold til tid, sted og kontekst (Ibid). Det betyder også, at for børn og unge skelnes der ikke altid mellem, hvad der er URL, og hvad der er IRL. De lever en hel og sammenhængende hverdag med begge dele integreret. Herunder er en figur, der skal hjælpe med at illustrere, hvordan det virtuelle og det fysiske er filtret ind i hinanden. Figuren nedenfor illustrerer denne sammenfiltring.

(Figur til forklaring af hvordan IRL/URL er filtret sammen og bliver komplekst er lånt af Jon Kristian Lange)

Sted

Digital mobning er tidligere blevet set som noget, der primært skete derhjemme. Da det sker fra personlige telefoner og computere, var holdningen tidligere, at det primært var noget forældrene måtte tage sig af (Shariff 2008). Men det viste sig hurtigt for skolerne, at digital mobning, der skete udenfor skolen også blev en del af skolehverdagen. Mange lærere vidste dog ikke, hvor omfattende det var mellem deres elever (Ibid.). Det ved vi mere om nu. Skolen er forpligtet på at handle på mobning, og derfor må de være klar til at håndtere digital mobning ligesom face-to-face-mobning (Kofoed 2009). Det kompliceres dog af det omfattende netværk det kan foregå i på tværs af tid og sted. Der kan være så mange, der er involverede både i og udenfor skolen. Det giver mobningen nogle helt andre dimensioner, end der hvor det sker inden for i klassens fire vægge. Jette Kofoed, der har beskæftiget sig med digital mobning i eXbus projektet skriver:

”Når der skal handles og dømmes, trækkes der på bestemte fortolkninger, hvor fordeling af skyld og ansvar er en del af de mere oplagte: Hvad blev der gjort? Hvem gjorde det? Hvem blev udsat for det? Og hvem skal straffes for det?” (Kofoed 2009:106).

Der kan i princippet være nogle i USA, der har delt Freja fra 8.klasses intime billede, fordi hendes veninde - eller hende hun troede der var det, delte det med Jonas fra klassen. Det, kan få betydning for Frejas sociale liv inde i og udenfor klassen, fordi alle ved det, og nogle derinde har delt det videre. Frejas billede kan hurtigt blive til et billede af en fremmed man deler af dem udenfor. Freja fra 8. klasse kan altså blive distribueret world wide, fordi hun blev uvenner med sin veninde i klassen.

Det kan være Simone fra 7. klasse, der sidder hjemme, og ved at nogen fra klassen og parallelklassen har lavet en hadeside om hende: *”Alle os der hader Simone fra 7.x”* – bl.a. med den begrundelse at hun ryger og er begyndt at gå med drenge. Det synes de andre er så latterligt, nederen og mega klamt og har derfor oprettet en lukket gruppe om hende. Men Simone opdagede det, fordi Jannies mor opdagede, at Jannie er med, og hun siger det til alle de andre forældre i klassen - Også Simones mor, der så fortæller det til Simone. Alle i klassen ved det, men Simone ved ikke præcis, hvem der følger siden, skriver på den, og hun ved ikke, hvad der står om hende.

Der er også Anders fra 4. klasse, der er begyndt at få nogle meget ubehagelige beskeder fra en, han ikke ved hvem er, men som har hans telefonnummer:

”Du skal dø” og ”du er så klam og en sinke fordi du er asperger”, står der blandt andet. Han ved ikke, om det er nogen fra hans nye klasse, eller fra hans gamle klasse, hvor han blev mobbet og derfor gik ud. Han ved bare, at det er en, der kender ham fra skolen, for det kan han se i beskederne. Med den digitale mobning er man ikke fredet nogen steder.

Tid

Tid får en anden dimension end den sædvanlige, vi kender, hvor vi følger en bestemt tidslig kronologi. I IRL tager ting den tid, som de tager i en lineær forståelse, når vi handler og kommunikerer. Mobning IRL kræver, at der er nogen til stede sammen, der kan gøre noget med hinanden, OG reagere tilbage på det gjorte, til dem der gjorde det (umiddelbart efter). Men sådan er tid ikke i digital mobning. Mange (eller få) kan gøre noget meget meget hurtigt. Ens billede kan fx. ’være delt’ til 10.000 andre på et splitsekund, og man aner ikke, hvem de er. Man kan sende et billede eller en besked om aftenen, og så ser den anden, eller de andre den først den næste dag. Og den, der har sendt den kan nå at have fortrudt, at den er blevet sendt mange gange, inden den overhovedet er blevet set. Men er den sendt, er der ingen vej tilbage. Det talte ord kan lettere blødes op, forklares med efterfølgende sætninger, mimik, etc. Og man kan sige ’jeg mente det ikke’. Internettet glemmer det aldrig og det skrevne kan være svært at trække i land igen.

Tre vigtige træk ved digital mobning

I eXbus forstås mekanismerne i digital mobning som grundlæggende de samme som mobning IRL. De to verdener er, som tidligere nævnt, ikke adskilte men flyder sammen. Digital mobning kendetegnes dog først og fremmest ved at udspille sig på digitale platforme: *”Det helt grundlæggende karakteristiske – og indlysende – ved digital mobning er, at kommunikationsteknologier og medier bruges i deltagelsen i online mobning”* (Shariff i Kofoed 2009 - Kofoeds oversættelse). Lektor Jette Kofoed peger derudover på tre vigtige træk ved digital mobning, som gør den særlig ubehagelig. Disse er:

- Umuligheden i at slippe væk
- Mulighed for at være anonym
- Den uendelige offentlighed

For det første, er umuligheden i at slippe væk, noget der adskiller sig og bliver særligt for digital mobning. Både i kraft af, at man altid kan blive ramt, og i kraft af, at man hele tiden er nødt til at være 'på' - på sine devises, så man kan holde øje med, hvad der sker. Den digitale mobning kan ramme dig hvor som helst og når som helst, og da offeret og de, der krænker ikke behøver at befinde sig fysisk det samme sted, er der ingen fristeder eller helle (Kofoed 2013).

Mulighed for anonymitet er det andet særlige træk. Der kan være mange om det og der kan være få om det: *"Der kan være én der starter og 100.000 der fortsætter"*, *"Det bliver altså med teknologierne lettere at være flere om at forfølge én bestemt"* (Kofoed 2013:168). Den "Glokale" dimension, er den proces, der viser sig, når noget sker lokalt men bliver vist globalt. F.eks. som vi så med Freja. Her skabes der en acceleration, hvor hele verden potentielt kan være tilskuer til en enkeltepisode. Det er derfor i børn og unges opfattelse ikke bare en enkelt ting, der er sket. Det er blevet til en handling, der er sket gentagne gange over tid. Kofoed argumenterer for, hvordan det er nemmere at mobbe URL, fordi man lettere kan skjule sig. Den usynlighed og anonymitet, som udøverne gemmer sig bag, kommer også til at betyde, at udøverne, som førnævnt, ikke kan se offerets ansigt og reaktioner, og derfor heller ikke kan justere deres handlinger efter det. Mange børn og unge fortæller, at de bliver modigere på nettet. De kan blive grebet af stemningen, og når man ikke kan se den anden, er det nemmere at lave sjov med andre, da de bliver ofre uden (et kendt) ansigt. Den manglende feedback fra ofrene på de krænkende handlinger kommer til at betyde, at der er mindre empatisk tilpasning (Kofoed 2013). Samtidig med beskrivelserne af, at man bliver modigere, fordi man kan skjule sig, er anonymiteten også det, der er det værste for dem, der udsættes for det. Det understøttes også af rapporten fra DCUM (Rudbeck & Simonsen 2016).

Her beskrives det, også i tråd med at børn og unge siger de er blevet modigere, hvordan man lettere kan gå over grænsen, når man kan være anonym. Derfor bliver beskederne tit meget grovere, end de ville have været, hvis man havde stået overfor hinanden (Rudbeck & Simonsen 2016). At krænker og offer ikke kan se hinanden betyder også, at der er færre muligheder for at 'tilskuerne' kan blande sig og hjælpe en krænket person (Kofoed 2013). Fra face-to-face-mobning ved vi, at en af de vigtigste parametre netop er kammeraternes måde at håndtere krænkelser på (Se kernetekst på grundmodul 2: *Hvad ved vi fra international forskning?*). I rapporten er der en dreng, der beskriver ret præcist, hvordan det anonyme kan motiverer nogle til at skrive meget hårdt:

"De gør det, fordi det er anonymt! De kan skrive så meget de vil, så hårdt de vil, fordi ingen ved hvem de er. De skriver så hårdt som f.eks. "Jeg kommer bare og banker dig så hårdt, og jeg dræber dig og fuck dig og..." Du kan skrive, hvad du vil, fordi du er anonym, så sker der intet. Og det er det, der er så pisseirriterende med de sociale medier. Oghvis man bliver lidt nede af det, så kommer der bare mere, fordi de tænker: "Han kan mærke det – lad os give ham lidt ekstra!" Det er brutalt. (Rudbeck og Simonsen 2016:22)

For det tredje fremhæver Kofoed, det uendelige antal vidner: *"Den uendelige offentlighed"* (Kofoed 2013:168), som hun kalder det. En meddelelse eller et billede kan blive mulig at se for millioner af mennesker, selvom de måske kun var tiltænkt en enkelt. Billeder kan forsvinde ud på hemmelige sider også store internationale hjemmesider. Offensimentum, er et sådan eksempel. Denne side blev lukket i 2017, men genopstod ganske kort tid efter på en ny webadresse. 105.000 unge delte billeder og videoer, der udstillede og nedgjorde 'folk,' hvilket var sidens eneste formål (Zahle 2017). At de krænkelser, man udsættes for, potentielt kan være set af alle, tilfører et ekstra ubehageligt lag til den digitale mobning.

I det digitale cowboyderland

Det går så hurtigt, at det er umuligt at kontrollere. Send knappen sidder i meget kort afstand til hånden. Billeder, tanker og følelser kan på et øjeblik distribueres til 1000 vis af mennesker. Og hvem holder øje med det? Hvem sætter regler og rammer? I forhold til de massive og hurtigt voksende muligheder er det stort set umuligt for forældre, underviserer, retssystemet, eller børn og unge at kunne følge med. Også selvom vi ser et massivt fokus på problemet med overgreb på nettet og en masse retssager og reaktioner på konkrete sager. Det er meget mere under overfladen. Samtidig har både små børn, skolebørn, unge og voksne i princippet adgang til de samme platforme, medier og hjemmesider og derved de samme muligheder. Det betyder også, at man ikke kan forvente, at der er nogle bestemte, der er med til at dele, eller kigger med på, noget der er delt. Alle kan potentielt blive ofre og alle kan blive udøvere. Det er således ikke kun børn og unge, der lader nedværdigende og grove kommentarer falde, det er der også masser af voksne mennesker, der gør. De såkaldte Trolls er (ofte voksne) mennesker, der helt bevidst opretter fake-profiler, man kan gemme sig bagved, og som kun har til hensigt at provokere eller genere andre. Det er de skjulte hjemmesider, det er de ukontrollerbare 'shitstorms', gamle videoer eller billeder, man troede var væk, som pludselig dukker op igen og som så får en ny tur i den digitale mølle.

Således er der mange vidtrækkende konsekvenserne af den digitale mobning. Det der kendetegner symptomer på konsekvenserne er usikkerhed og utryghed i forhold til hvem de andre er, og hvor mange de er. Det kan, jf. Kofoeds særlige træk ved digital mobning, give en udtalt oplevelse af ikke at kunne vide sig sikker nogen steder og en oplevelse af at være helt uden kontrol i forhold til det, der sker.

Digital mobning og social eksklusionsangst

I fællesskaber med mange spændinger og med en høj grad af social eksklusionsangst (Søndergaard 2009a, 2009b) er der også øget mulighed for, at de negative mønstre findes i de digitale rum. Søndergaard beskriver, hvordan det kan være ganske befriende for nogle, da online aktiviteter kan skabe en form for klarhed i relationerne i grupper, hvor der er mobning og spændinger (Søndergaard 2013b).

Så den hårde tone kan, hvis man er under pres, blive endnu hårdere når man navigerer på nettet, som også drengen fra citatet ovenover fortalte om.

”Man vender sig ligesom til det” som også Jonas fra 7. klasse siger om det at være i en klasse, hvor der er meget foragtproduktion og en del spændinger både i klasse og digitalt.

Så ligesom vi ser det i face-to-face-mobning, kan den digitale mobning give lindring, spænding og pres en på samme tid. Man kan være sej på nettet, man kan grine med sine venner, og man kan skrive, hvad man vil. Man kan føle sig tvunget til at deltage og ikke vide, hvordan man kan undslippe, og samtidig må man også passe på, at det ikke rammer en selv. I DCUMs rapport skrives:

”Det ser altså ud til, at den hårde måde at kommunikere på begynder allerede i starten af børnenes digitale liv, og at det sidenhen kan udvikle sig til decideret digital mobning. Det er derfor vigtigt, at man har et forebyggende fokus, hvor eleverne helt fra de begynder at bruge sociale medier bliver gjort opmærksomme på, og forholder sig aktivt til, netetik og gode digitale vaner” (Rudbeck & Simonsen 2016:21).

Dette er god grund til at starte tidligt med at introducere netetik og retningslinjer for børnene. Og det kan være en god ide at have et skærpet blik på både reaktioner og tendenser samt huske at spørge til børn og unges liv på nettet.

At blive delt eller ikke blive delt – det er spørgsmålet

Men hvorfor deler de unge de billeder, når det er så farligt, og de kender risikoen ved det? Der kan ikke være mange unge, der er i tvivl om, hvad det kan få af konsekvenser. At dele billeder kan også være en måde at få anerkendelse på (Larsen & Lange 2014). For på internettet kan man få et langt større publikum end i klasseværelset (Shariff 2008). Jo flere likes eller venner man kan få, jo større anerkendelse får man også. Bliver ens billede delt mange gange, er det en succes. Mange vil gå langt for mange følgere på Instagram - nogle køber dem.

Dog kan de alvorlige konsekvenser af delinger, betyde at børn og unge bliver advaret mod at sende billeder og dele personlige ting med andre på

nettet. Men dette er også komplekst. Vi ser en bevægelse hos unge, der ikke vil bebrejdes, at de sender billeder af sig selv til nogen, de stoler på. Nogle piger fortæller, at de vil have lov at dele deres billeder i vished om, at de ikke bliver delt - ligesom man også skal kunne fortælle bedsteveninden sine hemmeligheder, uden at de bliver fortalt videre. *"Og alle gør det"* som en pige i 8. klasse sagde. Det betyder, at tillidstest mellem børn og unge har fået nye muligheder og former. Delingen af billeder bliver altså brugt som en måde, pigerne tester hinanden på, for at se om veninden er til at stole på.

Det at hun kan passe på og beskytte ens intime hemmeligheder, bliver en troskabsed, der er meget vigtig; nærmest som en digital veninding. Børn og unge bruger de muligheder, de har for at prøve hinanden af, i den hverdag de lever, og de unge i dag er indfødte digitale verdensborgere, og de lærer hurtigt.

Ikke at have adgang til de samme medier som 'de andre'

Mange velmenende voksne råder børn og unge til at droppe eksempelvis sociale medier, men det er heller ikke så ligetil. Ofte opleves det som en nødvendighed at være der, hvis man vil være en del af det sociale liv. Hvis alle de andre i klassen har adgang til sociale medier, og man ikke selv har adgang til de samme platforme, kan det bliver meget sårbart, da man går glip af og ikke er en del af det de andre deler. Hvis man f.eks. ikke må få en Facebookprofil, ikke må få Snapchat osv. eller hvis man ikke har råd til en devise (der kan anvendes til at kommunikere med), kan man blive sat udenfor vigtige sociale fælleskaber, hvis alle andre har det.

Det kan være et stort dilemma for forældre og fagprofessionelle, når der er børn og unge, der ikke har adgang til de digitale fælleskaber, og også når de har, fordi så meget kommunikation og (virtuelt) samvær foregår på nettet. Som sagt er det virtuelle ikke kun virtuelt. Det har også betydning for IRL, fordi IRL og URL blandes sammen.

Opsamling

Internettet og de uendeligt mange variationer af devises er kommet for at blive. Internettet er verdens største legeplads. Det er et vildt sted med masse af muligheder både for gode, lærerige og spændende oplevelser - men altså også et sted for digital mobning. Den digitale mobning kan ramme en fra alle steder og på alle tider af døgnet. Billeder hænger i luften, ubehagelige beskeder er sendt, og der kan dokumenteres og screenshottes, så man kan vise forældre, fagprofessionelle eller politiet, hvad man har modtaget. Derfor er der også mange der gemmer sig. Anonymiteten i URL er svært at have med at gøre, siger mange børn og unge. At man ikke ved, hvem, der gemmer sig bag ubehagelige beskeder, eller at 10.000 man ikke kender har set ens billede. Man kan aldrig helt vide det, da den uendelige offentlighed er vidtrækkende. Det kan blive fatalt for den det går ud over.

Den digitale mobning kræver opmærksomhed og bevågenhed på lige fod med alle mulige andre sociale processer og sammenhænge som børn og unge færdes i.

5 gode råd til fagprofessionelle

- Husk at internettet både er et sted for sociale muligheder og begrænsninger - for fællesskaber og fjendskaber. Når eleverne taler om det, der sker på nettet, så vær opmærksom på tonen i sproget og se evt. på, hvordan tonen i klassen ellers er.
- Sæt grænser (altså ment som "hvor går din eller andres grænse?" ved X og Y). Sæt digital dannelse på skoleskemaet fra børnene er helt små. Tal med børnene om det, der sker, og om de farer, der kan være. Overvej også hvordan man kommunikerer, hvad digital mobning er, hvad det kan få af konsekvenser, og hvorfor det er så meget lettere at mobbe, når man kan gemme sig.
- Lav gerne skriftelige retningslinjer for alle på skolen, både børn/unge, voksne og forældre. Reglerne må gerne uddybes ved evt. personale- eller forældremøder samt på møder, hvor børnene eller de unge er samlet. Husk at Retningslinjer bør laves sammen med børn og unge, for at de kan tage ejerskab over dem. Det har længere varighed og føles mere forpligtende, end når fagprofessionelle beslutter noget hen over hovedet på dem.
- Informér både personale, børn og unge samt forældre om lovgivning på området.
- Sørg for at retningslinjer for digital mobning er skrevet ind i jeres antimobbestrategi.

(Rudbeck C. & Simonsen 2016, Christoffersen og Petersen 2011)

Litteraturliste

Aust B, Andersen LPS, Laursen LL, Erdogan M, Kristiansen J, Nielsen HB (2018). Undersøgelse af chikane, trusler om vold og fysisk vold rettet mod undervisningspersonale i udvalgte folkeskoler. Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) og Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Undervisningsministeriet.

Bjerregaard M. (2016) Lokaliseret på DR nyheder d. 12 maj 2018 på <https://www.dr.dk/nyheder/indland/afsloering-over-hele-landet-findes-arkiver-med-noegenbilleder>

Christoffersen, D., & Petersen, K. S. (2011). *Mobning - et socialt fænomen eller et individuelt problem?* Dafolo.

EU Net-Children-Go-Mobile 2014 lokaliseret d. 17. 2018 Maj på <http://netchildrengomobile.eu>

Jessen B. (2016) "Digital mobning fører ofte til selvskaade: Som samfund har vi et meget stort problem" lokaliseret d. 12. Maj 2018 <https://www.b.dk/nationalt/digital-mobning-foerer-ofte-til-selvskaade-som-samfund-har-vi-et-meget-stort-probl>

Kofoed, J. (2009). "Genkendelser af digital mobning" I Kofoed & Søndergaard "Mobning - sociale processer på afveje" Hans Reitzels forlag.

Kofoed. K (2013) "Affektive rytmer. Spekularitet og ubestemmelighed i digital mobning. I: Kofoed og Søndergaard. D.M. (2013) *Mobning gentænkt*" Hans Reitzels forlag.

Larsen M.C & Lange, J. K. (2014) Sociale medier i ungdomslivet – Venskaber og ensomhed online I Pedersen red. "Ensom men ikke alene" Ventilen

Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016) .Aktionsplan til forebyggelse og bekæmpelse af mobning i dagtilbud, grundskole og på ungdomsuddannelser Publikationen findes kun i elektronisk form og kan downloades fra: www.alleforenmodmobning.dk

Rudbeck C. & Simonsen N. A (red.) (2016) "*Hvordan har du haft det på internettet i dag – DCUM rapport om digital mobning*" Dansk Center for undervisningsmiljø

Shariff, S (2008) "*Cyberbullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*". New York: Routledge

Søndergaard, D.M. (2009a). i "*Mobning og social eksklusionsangst*" i Søndergaard & Kofoed "*Mobning - Sociale processer på afveje*" Hans Reitzel.

Søndergaard D.M. (2009b) "*Anders og Vandslangen*" tidsskriftet Psykologisk set vol. 26 bind 76.

Søndergaard, D.M. (2013a). "*Virtual materiality, potentiality and subjectivity: How do we conceptualize real-virtual interaction embodied and enacted*

in computer gaming, imagery and night dreams?" in pres.

Søndergaard, D.M. (2013b). "*Den distribuerede vold: om computerspil*

mobning og relationel aggression" i Kofoed og Søndergaard 2013 "*Mobning gentænkte*" Hans Reitzels Forlag.

Quas L. (2018) "Over 1000 unge sigtes for at have delt børneporno på nettet"
Lokaliseret på DR Nyheder d. 12 maj 2018
på: <https://www.dr.dk/nyheder/indland/over-1000-unge-sigtes-have-delt-boerneporno-paa-nettet>

Zahle M. (2017) 105.000 deler sjofle fotos og mobber andre i en hemmelig gruppe på Facebook. Lokaliseret d. 13. Maj 2018 på <https://jyllands-posten.dk/protected/premium/indland/ECE9820566/105000-unge-deler-sjofle-fotos-og-mobber-andre-i-en-hemmelig-gruppe-paa-facebook>